

האחרונה. כאילו אמר לבני הדור החדש, ולכל דורות העתיד: אל תחשבו שמספיק להיות מסוגל לומר "אבותי קיבלו את התורה ממשה". עליכם לקחת אותה ולחדשה בכל דור. וכך אכן עשו היהודים.

הקוראן קורא ליהודים "עם הספר". זוהי לשון המעטה. היהדות כולה היא סיפור אהבה מתמשך בין עם לבין ספר - בין היהודים לתורה. לאהבה כזאת וכבוד כזה שעם רוחש כלפי ספר אין דומה בעולם. היהודים קוראים בספר הזה, לומדים אותו, מתווכחים איתו, חיים אותו. בנוכחותו הם קמים על רגליהם כאילו היה מלך. בשמחת תורה הם רוקדים איתו כאילו היה כלה. אם הוא נופל חלילה, הם צמים. אם הוא מתבלה, הוא נקבר כאילו היה בן משפחה שמת.

במשך אלף שנים כתבו היהודים פירושים על התורה, בדמות ספרי הנביאים והכתובים (אלף שנים מפרידות בין משה לבין מלאכי, אחרון הנביאים; ובפרק האחרון בכל ספרי הנביאים, מלאכי אומר בשם ה' "זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחרב על כל ישראל חקים ומשפטים"). ואז, למשך אלף שנים נוספות, בין הסתלקות הנבואה לבין חתימת התלמוד הבבלי, הם כתבו פירושים על הפירושים הללו, בדמות התורה שבעל פה: המדרש, המשנה והגמרא. אחר כך, למשך אלף שלישי של שנים, מימי הגאונים דרך הראשונים עד האחרונים, הם כתבו פירושים על הפירושים על הפירושים - בדמות פירושי המקרא, ספרות ההלכה ויצירות המחשבה. עד לעידן המודרני, כמעט כל טקסט יהודי היה, ישירות או בעקיפין, פירוש על התורה.

זה מאה דורות שהתורה היא יותר מספר. היא מכתב אהבה

הלב, הבית, הכתב

תרי"ב מצוות כבר נתן ה' לישראל בידי משה, ועכשיו, באחרית ימי משה, מוסר לו ה' את המצווה התרי"ג, האחרונה בתורה: "וְעַתָּה כְּתֹבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שִׁמְרָהּ בְּפִיהֶם, לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֹד בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (דברים לא, יט).

התורה שבעל פה הבינה פסוק זה כמצווה המוטלת על כל אחד מבני ישראל להשתתף בכתיבת ספר תורה. כך פוסק הרמב"ם להלכה:

מצוות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו, שנאמר "וְעַתָּה כְּתֹבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת", כלומר כתבו את התורה שיש בה שירה זו - לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות [אלא רק ספר שלם]. ואף על פי שהניחו לו לאדם אבותיו ספר תורה, מצווה לכתוב משלו. ואם כתבו בידו, הרי הוא כאילו קיבלו מסיני; ואם אינו יודע לכתוב, אחרים כותבין לו. וכל המגיה בספר תורה אפילו אות אחת - הרי זה כאילו כתבו כולו.¹

יש משהו פיוטי בעובדה שמשה שמר מצווה זו למשכצת

מאלוהים לעם ישראל, מתנתו שבמילים, כתובת הנישואים בין האל לעמו, כתב התחייבות שה' לא יפר ולא יבטל. התורה היא סיפורו של העם וחוקתו הכתובה, חוקת אומה הכפופה לאלוהיה. כשהעם גלה מארצו, התורה הייתה הראיה הכתובה להבטחת העבר ולתקוות העתיד. המשורר היינריך היינה קרא לתורה "מולדתם הניידת של היהודים". חוקר הספרות ג'ורג' סטיינר אמר: "הטקסט הוא בית; כל פרשנות היא שִׁיבָה".²

מפוזרים ומפורדים היו היהודים, ללא ארץ וללא שלטון, ובכל זאת היה להם בכל מקום בית, רוחני גם אם לא ממשי: התורה. לפעמים, היא הייתה כל אשר להם. כאותו משפט קולע ומכאיב שאנו אומרים בתפילת נעילה: "ואין לנו שוור, רק התורה הזאת".

התורה הייתה עולמם. על פי המדרש, היא הייתה תרשים-ההכנה של העולם: "הקב"ה הסתכל בתורה וברא את העולם". על פי מסורת חז"ל נוספת, התורה כולה היא שם מיסטי אחד של האל. היא נכתבה, אמרו חכמים, באותיות של אש שחורה על אש לבנה. ר' יוסי בן קסמא, שהרומאים אסרוהו כי לימד תורה ברבים, נידון למוות, והועלה באש מעוטף בספר תורה. בהתייסרו למוות שאלוהו תלמידיו מה הוא רואה, והוא ענה "גווילים נשרפים ואותיות פורחות", כלומר חוזרות לשמיים.³ הרומאים שרפו את הגווילים, אך לתורה לא יכלו.

יש אם כן כוח עצום בכך שכאשר משה מגיע לסוף חייו, והתורה לסוף סיפורה, הצו האחרון הוא המצווה להמשיך לכתוב את התורה וללמוד אותה, ללמד אותה לעם ולשים אותה בפיהם, כך שהיא לא תיטוש אותם והם לא יעזבוה. דבר האלוהים יִחִיה בם - ויִחִיה אותם.

בגמרא מופיע סיפור מפליא. דוד המלך ביקש מהקב"ה שיאמר לו כמה שנים יחיה. ה' ענה לו שבני תמותה אינם יודעים את יום מותם - אך הוא מוכן לגלות לו שיום מותו יהיה יום השבת. מאז, מדי שבת, מכניסותה ועד צאתה, "לא פסק פיו מלימוד". כשהגיע זמנו של דוד למות יצא אליו מלאך המוות, אך מצא אותו לומד בלי הפוגה ולא יכול היה ליטול את נשמתו, שהרי התורה היא סם חיים. מלאך המוות נאלץ אפוא לתחבל תחבולה. הוא הלך אל הבוסתן המלכותי ורשרש באילנות. דוד עלה על סולם לראות מה מקור הרעש. חוק מחווי הסולם נשבר. דוד נפל, פיו פסק להרף עין מדברי התורה - וברגע הזה יצאה נשמתו.⁴

על מה הסיפור הזה? ברובד הפשוט, זו דרכם של חכמים להציג את דוד לא כל כך כגיבור מלחמה וכמלך גדול, אלא כבעל-תשובה וכתלמיד-חכם (שימו לב שכמה ממזמורי תהילים, במיוחד א, יט ו-קיט, הם שירי תהילה ללימוד התורה). אבל ברובד עמוק אפשר למצוא בסיפור הזה הרבה יותר. דוד מסמל כאן את עם ישראל. כל עוד עם ישראל ממשיך ללמוד תורה, הוא לא ימות. המקבילה הלאומית למלאך המוות - הלוא היא חוק-ההיסטוריה שעל פיו כל עם, גם גדול וחזק, סופו שהוא שוקע וגווע - אינה חלה על העם שאינו חדל ללמוד ואינו שוכח מיהו ומה תכליתו.

על כן חותמת התורה במצוות כתיבת התורה ולימודה. רעיון זה מתגלם בשיאו במנהג היפה, בשמחת תורה, להתחיל בקריאת התורה מבראשית מייד עם סיום קריאת פסוקי האחרונים של ספר דברים. זהו מעבר מ-ל שבסוף המילה האחרונה בתורה, "ישראל", אל ב שבראש המילה הראשונה בתורה, "בראשית". ל, ומייד ב: לב.

כל עוד עם ישראל אינו חדל ללמוד, וממשיך מבראשית, הלב היהודי אינו חדל לפעום. שום עם אחר לא אהב כך ספר. שום ספר אחר לא קיים עם זמן רב יותר, ולא הרימו גבוה יותר.

סביב שולחן השבת

1. מה אומר לכם חידושה של התורה בכל דור ודור?
2. מה דעתכם על מימרתו של היינה בדבר "מולדתם הניידת של היהודים"?
3. מדוע נגמרת התורה במצווה הזאת? האם הייתם משבצים בסוף התורה מצווה אחרת?

- 1 משנה תורה, הלכות תפילין, מזוהה וספר תורה ז, א.
- 2 ג'ורג' סטיינר, "מולדתנו, הטקסט", מאנגלית: אילנה בינג, אות 5 (סחיו 2015), עמ' 225 (זמין במרשתת).
- 3 עבודה זרה יח ע"א.
- 4 שבת ל ע"א-ע"ב.